

Dolenjska legenda.

Spisal Vojeslav Molè.

ima je bila, kakor je ljudje že dolgo niso pomnili, Krka je vsa zamrznila, po vsem Dolenjskem je zapal nenavadno visok sneg. Redko se je kdo prikazal s hrvaške strani čez Gorjance, po gozdovih so se klatili volkovi in se bližali vasem. In kadar je nastala noč, je bilo vselej čuti njih zateglo tuljenje, da je pretresalo človeku mozg in kosti.

V taki zimi je bilo, ko sta prišla s Hrvaškega na vrh Gorjancev Kristus in sveti Peter. Hodila sta po zemlji okoli, da sta gledala, kako ljudje žive in kako se drže svetih postav. Poznal ju ni nihče, ker sta bila oblečena le kot navadna siromašna Hrvata, živela sta ob miloščini usmiljenih ljudi.

Snežilo je, ko sta dospela na vrh, tako da se ni videlo nikamor. Sveti Peter je bil truden in zmučen od dolge, naporne hoje in bi bil rad počival.

„Gospod,“ je dejal, „truden sem.“

„Jaz tudi,“ mu je odvrnil učenik in smeje se stopal dalje. Sveti Peter je jezno zamrmral, pa si ni upal glasno godrnjati in mu je sledil.

Začel je pihati veter in zašumelo je v gozdu in še huje je melo. Popotnika sta se tesneje zavila v svoji suknji.

„Ves sem premrzal, Gospod,“ je jeknil čez nekaj časa sveti Peter.

„Potrpi!“ je odgovoril Kristus in šla sta dalje.

Jelo se je mračiti, sneg je pa še vedno naletaval in mraz je postajal vedno hujši. Že skoraj ni bilo več videti ozke gazi, ko sta zagledala v dalji medlo luč. Gazila sta dalje, morala sta od glavne poti stran v gozd in po dolgem trudu sta dospela pred malo kočjo.

Stopila sta k razsvetljenemu oknu in pogledala vanje. V steno v izbi je bila zataknjena osmoljena trska in razsvetljevala mali prostor. Na zapečku je sedel postaren, že osivel mož, zatopljen v misli. Na javorjevi mizi so ležali ostanki večerje.

Sveti Peter je postal še slabše volje.

„Že zopet greva k takemu, ki nima ničesar,“ je pomislil pri sebi. „In vendar bi si Gospod že lahko izbiral malo boljše ljudi!“

Rekel pa ni nič, ker se je bal Gospoda.

Kristus je stopil k vratom in potrkal. Znotraj so se oglasili koraki in starec je odprl.

„Kdo je?“ je vprašal.

„Dva popotnika, ki ju je prehitela noč na poti, prosita prenočišča!“ je odvrnil Kristus.

„Le stopita noter, da se malo pogrejeta,“ ju je povabil starec in vedel v izbo, kjer ju je objela prijazna toplota. Odložila sta suknji in gorjači in sedla na klop. Starec si je pa dal med tem opraviti.

„Lačna sta gotovo tudi, kaj ne? Pa saj bo še nekaj skuhane krače; sicer sem si jo bil pripravil za jutri, pa zdaj jo že moram ponuditi vama!“

In položil je pred oba velik kos še gorke svinjine, da se je godrnjavemu svetemu Petru kar razjasnil obraz.

Zunaj je divjala burja, vriskala je med vrhovi, da se je daleč gubil odmev in so se stresala mala okenca izbe; a notri je bilo gorko, veselo je prasketalo v peči.

Z vidnim veseljem je gledal starec, kako je teknila Hrvatoma krača, in ko sta končala, je vprašal:

„Prihajata pač od daleč, kaj? Ali je tudi tam doli na Hrvaškem tak mraz? Saj si človek skoraj ne upa iz hiše! Vaju vede pač silna pot?“

In važno mu je odgovoril sveti Peter:

„Da, silna je najina pot. V tem mrazu prihajava z one strani Hrvaškega in morava iti še daleč. Komaj se pride do poštenih ljudi. Bogve koliko časa že nisem pokusil vina!“

In tiho je pristavil sam pri sebi: „Morda me bo vendar razumel.“

„Saj res, saj sem popolnoma pozabil!“ je vzkliknil starec, „saj ga imam poln sod v kleti! Da sem vendar tako pozabljiv!“

Odhitel je iz izbe. Sveti Peter se je namuzal.

„Vidiš, Gospod!“ je dejal. „Ti vedno molčiš, pa zato tudi ničesar ne dobiš!“

Kristus se je nasmehnil.

„Peter, Peter, ti si vedno enak!“

Starec se je vrnil in postavil pred svoja gosta vrhano pisano majoliko.

„Iz mojega vinograda je,“ je razlagal. „Tam doli ga imam nad Vino vasjo.“

Moj Bog, takrat so bili na Dolenjskem lepi časi, vino je rodilo kakor nikoli pozneje in vsega je bilo dovolj!

Pokusili so vsi trije in starcu se je zdelo, da mu njegov cviček še nikoli ni šel tako v slast.

„Pa kako, da bivaš tu v tej samoti?“ je vprašal Kristus in vpri svoji oči v starca. In temu je postalo pri tem tako lahko pri srcu, da bi bil najrajši vse povedal temu tujcu, ki se mu je zdel tako znan, ki je zrl vanj tako prijazno in dobrohotno.

„Ej, saj nekdanj nisem tu stanoval“, je začel, „nekdanj sem bival doli v vasi, pa od tega je že dolgo. Takrat sem bil še mlad, imeli smo svoje hišo in dobro smo živeli. V tej koči je tedaj živel star gozdar s svojo hčerko Manico. Lepa je bila in rad sem jo imel. Dostokrat sem jo obiskal tukaj gori. Ob zimskih večerih smo posedevali ob peči in se veselo pogovarjali, zunaj pa je piskala burja in stresala ves gozd. Po leti sva pa sedela z Manico na klopici pred kočo. In bilo je nekoč zvečer, še dobro vem, takrat sem ji povedal, da jo imam rad. In tudi ona mi je razkrila, da me ima že zdavnaj rada. Tako lep je bil oni večer! . . .“

Za hip je prenehal in se zatopil v misli. Zunaj je šel šum skozi les in burja se je igrala s snežnimi kosmami.

„Drugi dan,“ je nadaljeval, „sem stopil pred njenega očeta in mu povedal, kako in kaj. ‚No, Matija, če jo imaš rad, pa jo vzemi!‘ je dejal, ‚saj jaz itak ne bom več dolgo, Manici je pa treba tudi opore‘. In sklenili smo, da bo še pred adventom svatba.“

In starec je pripovedoval in pripovedoval in žarele so mu oči, ko je pravil o veselih dnevih svatbe. Naenkrat pa se mu je potemnil obraz in solza mu je zablestela v očesu.

„Tri mesece po svatbi je pa umrla moja Manica. Bog vedi, kaj ji je bilo, naenkrat je legla in ni več vstala. Nič ni pomagalo, vsa zelišča, ki so mi jih nasvetovale modre stare žene, so bile zaman, tudi konjederka ji ni nič odpomogla s svojim zagovarjanjem. In čez dva tedna smo jo pokopali. Huda zima je bila takrat, še dobro vem.“

„Takrat mi je dejal Maničin oče: ‚Matija, zdaj sem sam, nikogar nimam na svetu, nobene opore nimam!‘ In jaz sem mu odgovoril: ‚Bom pa jaz prišel k vam, pa bova skupaj živela.‘ In preselil sem se sem gori v to goščavo. Ko je umrl še on, pa nisem hotel več doli v vas, ostal sem tu in tu ostanem do svoje smrti. Saj bo itak kmalu prišla!“

Starec je končal. Kristus je še vedno zrl vanj prijazno in dobrohotno, sveti Peter pa je kimal za mizo. Naenkrat se mu je nizko sklonila glava in začel je smrčati.

„Truden je in zaspan,“ je dejal Matija. „Predolgo sem vaju zadrževal s svojim pripovedovanjem. Le spočijta se, da bosta jutri na trdnih nogah. Lahko noč!“

„Lahko noč!“ je odvrnil Kristus, zdramil Petra in legel ž njim na peč, starec pa se je iztegnil v svojo posteljo.

Zunaj je piskala burja brez prenehanja in se zaganjala v vrata in okenca, da so glasno žvenketala.

„Hudič podi svoje polhe,“ je pomislil Matija in se prekrižal. Spanec mu je legel na oči in ga zazibal v sanje.

* * *

Mehka roka se je doteknila njegove rame.

„Matija, umrl si! Vstani in pojdi za mano!“

Matija se je ozrl in ugledal pred seboj onega mladega Hrvata, ki ga je zrl nocoj tako prijazno. Nič več ni bil po hrvaško oblečen. Imel je na sebi velik moder plašč, lase je imel dolge, brado je imel v sredi razdeljeno. Sedaj se je zdel Matiji še bolj znan, nekdanj ga je že videl, pa se ni mogel domisliti, kje. Nič ni pomišljal in mu je sledil.

Stopila sta iz koč. Zunaj je bil jasen, solnčen dan. Sneg je ležal na polju in v gozdu, solnce se je uprlo vanj, da se je vse lesketalo kakor v srebru in zlatu.

A Matiji ni bilo nič mraz. Lahno je stopal kakor v gorki pomladi in hitro sta šla, neznansko hitro, pa vendar ni bil nič truden.

Nikogar nista srečala. Naenkrat so bile za njima vse domače vasi in cerkveni zvonik, nič več ni bilo videti belih zidanic, Gorjanci so jima izginili izpred oči in šla sta čez veliko snežno planjavo daleč, daleč. In tako sta hodila ves dan, da se je že nagibalo solnce.

Matija se je zbal, da bo moral prenočiti v snegu, in je boječe vprašal:

„Solnce že zahaja. Kdaj se ustaviva?“

A vodnik mu ni ničesar odgovoril in šla sta dalje. In ko je bilo solnce že čisto na robu obzorja, sta dospela do podnožja visokega hriba in sta začela stopati nanj. Hodila nista nič manj hitro kakor prej in Matija se je začel čuditi — vseokrog so se širili sami vinogradi in v njih je zorelo najlepše grozdje, kar ga je še kdaj videl. Med trtnim zelenjem so se belile velike zidanice.

In ko sta šla dalje, je ugledal velikanske vrtove in v njih so cvele čudovito lepe rože. Še lepše so bile kakor one na grajskem vrtu na Mehovem.

Nič več ni bilo videti snega. Matija se je ozrl — solnce je stalo nepremično na obzorju in ni zašlo.

Čudno se je zdelo vse to Matiji. Dolgo si ni mogel razložiti, kam gre pravzaprav. Tu se mu je zasvetilo v pameti: „Ah, saj res, umrl sem in zdaj me pelje pred sodbo božjo! Poslanec božji je!... Bogve kam pridem? V pekel? Ne, morda bo imel Bog usmiljenje z mano. V vice? No, dobre bodo! Saj enkrat se jih že rešim!“

„Toda izpovedal se nisem,“ je pomislil. „Kaj bo? Kaj poreče Bog, ker sem posekal ono bukev na sosedovi zemlji? No, pa saj je metala senco na moja tla in tudi nekaj korenin je bilo v moji zemlji! Lani sem ogoljufal grajskega valpta, ko je pobiral desetino. Pa saj je itak krivično, da mi kmetje tlačanimo grajščakom! In s Hrvaškega sem nekdanj tihotapil tobak? Sicer zakaj ga pa ne bi smel?“

Matija je mislil in mislil in prišli so mu v spomin vsi njegovi grehi. Pa kmalu se je otrešel vse bojazni pred kaznijo. „Saj sem imel le jaz prav,“ je dejal sam pri sebi.

Nekaj drugega ga je zaskrbelo.

„Kaj poreče Bog,“ je dejal in se ogledal, „ko me vidi v tej obleki? Lahko bi me bil ta Hrvat počakal, da bi se bil vsaj oblekel v praznično, sedaj moram pa tak pred sodbo! Če sem šel kdaj v grad po opravkih, sem moral zmeraj obleči žametasto kamižolo pa nedeljski klobuk in praznične hlače, čevlje sem imel lepo namazane z mastjo pa rdečo ruto sem nosil okoli vratu! Prav res me skrbi. Da me le ne bi spodili iz nebes!“

„Eh,“ je pomislil čez nekaj časa. „Sicer pa Gospod Bog že ve, da kmet -ne more biti vedno lepo oblečen kakor kaka grajska gospodična!“

Med tem sta dospela na veliko planoto. Sredi nje se je dvigal velikanski zid in v njegovih sredi so bila velika vrata iz samega zlata. In na njih so bili naslikani srebrni angeli.

Matijev vodnik je potrkal na vrata. Odprla so se in prikazal se je v njih sveti Peter z velikimi ključi v roki. Matiji se je zazdelo, da je tudi njegov obraz že nekje videl, a se ni mogel spomniti, kje. Tudi sveti Peter je imel moder plašč kakor oni drugi, samo da ni bil tako dragocen. Tu se je ozrl po svojem vodniku, a ni ga bilo več, že je bil izginil.

„Kaj hočeš?“ je vprašal sveti Peter in ga hudo pogledal izpod obrvi.

Matiji se je tresel glas, ko je odgovoril:

„Umril sem, pa me je nekdo pripeljal sem. Menda moram pred sodbo božjo.“

„No, le noter,“ je dejal nebeški ključar. „Saj če nisi za nebesa, boš kmalu spet zunaj!“

Matija je vstopil. In čudesna lepota se je razgrnila pred njegovimi očmi. Bil je na velikem, krasnem vrtu. Brez števila cvetic je dehtelo po gredicah, lepo sadje je zorelo po drevju, majhni potočki so se vili med sočno travo. Po stezicah, posutih s srebrnim peskom, so hodili angeli in tako lepo prepevali, da je Matija kar ostrmel, se ustavil in poslušal.

„Naprej, naprej!“ ga je tu sunil sveti Peter, „saj boš potem lahko poslušal, če ostaneš pri nas. Pa odkrij se vsaj, snemi tisto svojo kučmo!“

Matija se je prestrašil, se odkril in stopil dalje. In naenkrat je stal pred božjim prestolom. Tako se je vse bleščalo in svetilo, da je komaj mogel gledati. Na zlatem prestolu je sedel sam Bog Oče, siva brada se mu je vila do pasu, v levi roki je držal veliko modro kroglo, v desni zlato žezlo.

Matija je pokleknil. Rad bi se bil opravičil, da je prišel kar v taki obleki pred sodbo, pa si ni upal govoriti.

In videl je, kako je pristopil velik angel s tehtnico v roki.

„Sveti Mihael!“ je pomislil.

„Ni treba sodbe,“ se je tu oglasil Gospod Bog, „Kristus in sveti Peter sta bila sinoči pri njem, preštela sta njegove grehe in jih pretehtala. In število grehov je manjše od njegovih dobrih del.“

In obrnil se je k Matiji in mu dejal:

„Matija, zveličan si. Oni vinograd tam-le je tvoj. Obdelujta ga večno z Manico!“

Matija je pogledal tja, kamor je pokazal Bog Oče, — sredi velikega, lepega vinograda se je dvigala lepa zidanica. In videl je, da se mu nekdo bliža, tako znan mu je bil ta obraz. —

„Manica!“ je kriknil.

„No, no!“ je dobrohotno zamrmral sveti Peter in zarožljajal s svojimi ključi . . .

* * *

108 Vojeslav Molè: Mrtva pomlad. — Petruška: Oj spavaj, Anica moja!

Matija se je zbudil in skočil pokoncu. Ozrl se je po izbi. Hrvatov ni bilo nikjer.

„Morda je bilo pa vse le san!“ je pomislil starec. Ne, na mizi je stala majolika in pričala o tem, da sta bila Hrvata tukaj.

„Kristus in sveti Peter sta bila pri meni!“ je vzkliknil.

„Seveda, seveda!“ je dejal. „Zdaj vem, zakaj sta se mi zdela tako znana! V cerkvi sta oba naslikana, kakršna sta v resnici, oba v modrem plašču, pa Kristusov je dragocenejši!“

Prekrižal se je in se ozrl skozi okno. Burja je ponehala, oblaki so se razpodili, solnce je sijalo na les in snežno polje . . .

Pa to je bilo v davnih, davnih časih.

Mrtva pomlad.

Sedaj se zopet smejejo lesovi
in v cvetju zopet je polje
in kot nekdanj bežijo v dalj valovi —
a tožno moje je srce.

In zopet so se zvezde razžarele,
spet drugim klije tisoč nad,
a ustnice so tvoje me proklele —
in mrtva moja je pomlad.

Vojeslav Molè.

Oj spavaj, Anica moja!

Oj spavaj, Anica moja,
le spavaj presladko;
naj ti ne moti pokoja
ne zemlja, ne nebo!

Nikdar ne zvedi bolesti,
ki v duši me skeli,
in cilja nikdar tej cesti:
po njej moj pot drži.

Moj Bog, kako sem te ljubil
v ljubezni srečnih dneh,
in vendar sem te izgubil
v teh žalostnih nočeh.

Nič več ne prestopim praga
v svetišče ti svetlo;
le spavaj, Anica draga,
le spavaj presladko! —

Petruška.